

Bohumil Hrabal – Perlička na dně

Když jsem před lety poznal směr svého srdce, vydal jsem se do přátelského světa, podbíjel jsem kolejnice, byl výpravčím vlaku, nabízel životní pojistku, pracoval jako obchodní zástupce, dělník v ocelárně, balil starý papír, dělal kulisáka. To všechno jen proto, abych se umazal prostředím a lidmi a občas zažil tu ohromující událost, že jsem zahlédl na dně člověka perlu. Od té doby mám rád takové lidi, nad kterými se láme hůl a myjí ruce. Od té chvíle taky vím, že lidé, které mám rád, raději vypadají jako hrubiáni a šašci, než by z přirozené cudnosti ukázali svůj cit. Ale když já právě s takovými lidmi nejraději pracoval a žil! Vždyť někteří z nich, pod dojmem chvil anebo události, najednou si roztrhli košili a ukázali mi své srdce a já jsem viděl, že na něm mají diamantem napsáno to, nač myslí filosofové. Proto mám rád ta místa, kde je moc lidí a kde se tedy soustruhuje mateřská řeč, vyrábějí nová slovíčka, zpřesňují slangy a dotahují mýty, kde se lidé hovorem navzájem vyptávají, kdo jsou anebo kým by se chtěli stát. A kdo zná lidi, ten ví, že to není jen tak, protože hovor, to je myšlenka, která vytéká z úst a směřuje k porozumění a tichu. Tak někdo žije pár vteřin, někdo ale celý život obchází kolem a hovoří a hovoří, ale dovnitř se ještě nedostal. Takového člověka mám nejradši, protože ten mě může potřebovat nejvíc. Copak víme, zda právě tenhle šaškovský hrubián se zítra neocitne v kouzlu kvalitativních proměn?

Večerní kurs

Už chvíli jsem stál na opuštěném rohu Valentinské a Veleslavínovy. Pak z Mariánského náměstí zahrnul motocykl a stočil to ke mně. Byla to dvěstěpadesátka jawa se dvěma řídítky. Ze zadního sedadla lehce se svezl instruktor a hned zkrhlými prsty vytáhl cigaretu. Než si zapálil, díval se chvíli vyčítavě na svého žáka, který pořád seděl na té mašině a kramflekem se snažil dát tam neutrál.

„Ještě to tam nemáte! Ještě ne, ani teď ne!“ brblal instruktor a cigareta se mu pohybovala v ústech. „No, dneska jste mi toho moc neukázal. Na těch křížovatkách, to je hrozný!“ A zhasněte světla! A hned mi řekněte, jaký máme pravidla křížovatek?“

„Jo, pane Fořtík,“ řekl mladík a hladil si vlasy ostříhané á la amnestie, „já jsem z lednového kursu a dneska už máme září. Já mám nějak zablokovanou hlavu. Mám to v sobě, ale říct to nedovedu.“

„Ale budete dělat zkoušky. To to pak musí letět. Tak se to, ksakru, naučím. Odpoledne přijdete ze šichty, tedy si vezmete instrukce a naučíte se to, ne?“

„No jo, ale když já přijdu, tak spím.“

„Tak se vyspíte, vyhájáte, ale jednou se přeci probudíte! A pak si vezmete předpisy, sakra, je toho pár stránek! Co děláte, když se vzbudíte?“

„Čtu... a teď mám prima věc. Jmenuje se to Zhovadilý doktor Quartz a sličná Zanova. To vám je žužo čtení, jestli chcete, tak vám to přinesu...?“

„Nechte toho, hele, nechte, mám dobrou náladu. Tak si přečtete sličnou Zanonu, ale co večír...?“

„Jo, to teprve nejde. Pan Fořtík, já vám mám holku, to vám je sajtna! Taková shora nadupaná mašina, nic těžkýho, shora štajrovaný ventily a pěknou vačku, vačkovou hřidel. Kluci jsou po ní celí tredéé, když spolu přijdeme na mý kejvačce na Sázavu... vlastně.“

„Tak vy už jezdíte a ještě nemáte zkoušky? No těbuch.“

„Tak co mám, pane Fořtík, dělat? Od ledna už chodím do kursu a novou kejvačku mám v kůlně. Ještě do července jsem to vydržel. To aspoň v neděli, když doma nikdo nebyl, sundal jsem to veliký zrcadlo z pokoje, dal jsem ho na dvůr, oblíkl jsem si přesný roucho a tím motocyklem jsem pořád najížděl do zrcadla a koukal jsem se, jak mi to sluší, a tak dlouho jsem na sebe číhal do zrcadla, až jsem se neudržel a vyjel jsem si ven. A řeknu vám, že jsem to hned kalil a kdejakému vozidlu jsem dával šluka.“

„Dost, dost, neunavujte se a mě taky. Nehledě, že jste si mohl mašinu zadřít. Ale tak si přijdete z randička, doma je hezky ticho, tak si vezmu ty předpisy. Co byste jinýho dělal tak pozdě večír?“

„A to já teprve okřívám, to teprve jsem čiloun. Poslouchám Mjunik a Luxemburk, poslouchám, jak černoši řádějí... elektrický bandžo, elektrická kytara, trubka, basa a klavír jen jako šlágverk! Pojd'te jednou večer k nám! Bing Crosby a Grace Kellyová, Černý slavík Eartha Kittová a Luis Armstrong, řečený Satcho, zpívají až vám to drásá srdce!“

„Dost, dokouřil jsem, dost! Jednou snad si s vámi vyjedu na Sázavu, možná si k vám zajedu poslechnout dobrý džez, ale teďka jsem pořád váš učitel. Tak v sobotu si dáme ty dvě hodiny naposled. Ale dříve než otočíte klíčkem, odříkáte mi z paměti všechna pravidla křížovatek, jinak si za vás nesednu. Ovšem vy budete jezdit dobře, nemáte hemy. Čím jste?“

„Knihař.“

„Bon, dejte mi legitimaci, ale jak povídám, z paměti! Teď mluvím vážně...“

„Našprtám, pane Fořtík, už kvůli vám našprtám. Jestli mi nepíchne v bedně, tak vám všechno odříkám z paměti. A děkuju vám a dobrou noc!“

„Dobrou... syčáku!“ zašeptal instruktor a podíval se na mě. „Vy jste Hrabal, co? A už máte taky motocykl?“

„Taky, pane Fořtík.“

„Už ale začínáte nějak šedivět. Že jste si vzpomněl na motorku tak pozdě?“

„Co dělat, pane Fořtík, nohy bolejí, ale rád chodím a vidím, a tak jsem si vymyslel čízu. Polníma pěšinkama, do lesa, hezky podle vody, která u nás voní jako roztržený rákos...“

„Hmmm, to není špatná představa. Ale já si ještě jednu vykouřím, je mi už zima. Tak opravdu jste na motocyklu nejezdil?“

„Ale ano... s otcem! Ale pořád vzadu na tandemu, už odmala. První motorku jsme měli laurinku, tu, co se musela roztrapovat. A teď u toho byl ještě sajdkár a v něm brácha a matka, a když jsme kolikrát tu laurinku roztrapovali a ona chytla, už jsme neměli s tátou sílu na ni naskákat.“

„Víte, pane Hrabal, že takovou mašinu už ani nepamatuju? Ale půjdete ke zkouškám... proč se používá na mazání olej?“

„Olejový film, viskozita.“

„Dobře. A co je komprese?“

„To je poměr obsahu válce a obsahu spalovací komory.“

„No, to je ještě lepší, ale vzpomenete si na mne! Ti paťárové, co nic neumějí, budou jezdit jako bozi a vy se někde vyválíte. Ale z toho si nic nedělejte, protože umět začnete až pak... až jednou pojedete na plný kapky, pořádně to vyválíte a zůstanete na světě. Pak teprve nagumujete na tý vaší číze ty pravý kilometry. Ale pan otec byl průkopník... a jezdí ještě?“

„Pořád, pane Fořtík, pořád. O ničem jiným se doma nemluví než o autech. Otec přesedlal na auta. Myslím, že táta si představuje i nebe jako planinu plnou aut a vraků, a až jednou umře, dostane v nebeské bráně vercajk a do věčnosti se bude moci v tom hrabat. Ale dřív? Ten nám dával zabrat. On byl otec tak trochu průvan a moje matka, tak jako každá matka, byla tak trochu na nervy, ale otec ji těšil: ‚Jen pojed', Maryško, ten vzduch, uvidíš, jak ti prospěje.‘ Tak jsme naskákali na mašinu, ale jen jsme předjeli několik potahů, už otec zapomněl na matčiny nervy a jen se přikrčil a vykřikl: ‚Targa Florio!‘ A už jsme to frčeli. Já jsem viděl matku jen v mlze, jak si tiskla bráchu na prsa a celou cestu prokřičela: ‚Francine, Francine, prokristapána, Francine!‘ Ale otec nepovolil. Tenkrát byla móda takovejch balounovejch plášťů... a ten se nadouval a dělal otcí takovej hrb, až ke mně, na tandem.“

„To jste to, Hrabal, fofrovali po těch silnicích? Vždyť to muselo mít mizerný péra?“

„A jak! Kór já na tandemu. Ten měl tuplovaný pérování, speciální péra, to byl tandem dělanej na míru, protože ředitel, s kterým si otec někdy vyjel, vážil metrák. To mi věřte, pane Fořtík, že jsem krajinu viděl, jenom když jsme se rozjížděli nebo spravovali. Jinak jsme celou cestu slzel, krajina byla jako nakulmovaná, ty pole a lesy jen brněly.“

„Hmm... tedy váš pan otec byl těžkej grand, co?“

„U nás kluků ano, ale u matky ne. To když jsme někam dojeli a zastavili, tak místo abychom se těšili Babiččiným údolím nebo Českým rájem, tak já jsem zvracel a matka ležela v sajdkáře zvadlá a blábolila: ‚Proč jsem jen jezdila, proč jsem jen jezdila!‘ A jedla prášky. To bylo právě to, že matka si vybírala z takového vejletu jen všechny ty skutečnosti, který vedou do nemocnice nebo na hřbitov, a otec zase jen to, co vedlo rovnou na slavný závodistiště Targa Florio. Tak jsme se vždycky v krásný krajině dali dohromady, ale nazpátek to samý. Otec nejdřív slíbil a přísahal matce, že pojedje pro rodinné potěšení, ale za čtvrt hodinky ho jízda inspirovala a už jsme letěli krajem zase jako přízraci. Totiž on se otec jinak nebavil.“

„Tak už jsem dokouřil. Vemte si to a pojedem!“ řekl instruktor.

Stáhl jsme motocykl ze stojanu a botkou jsem ten stojan zacvakl do pér.

„Tak abychom si to zopakovali, Hrabal. Nejdřív otočíme klíčem ve spínací skřínce a řadění rychlosti je tady trochu jiná než na tý vaší číze.“

„Já ještě na ní nejezdím... vždyť nemám zkoušky.“

„Vím, ale teďka mluvím akademicky. Tedy, jednička nahoru, dvojka, trojka a čtyřka dolů, a když zasouváte rychlosti, lepší je to tam tak vcvaknout. A rozsviňte si světla!“

Našlápl jsem péráka, přehodil nohu a otočil hlavu.

„Už sedíte, pane Fořtík?“ „Už, ale vidíte, chcíplo vám to. Víc přidat plynu při rozjíždění, víc plynu a pomalu spouštět spojku. Tak to znovu našlápněte... ale nechytne vám to!“

„Ale jo! Mám tam jedničku,“ zarděl jsem se, nártem jsem tam dal neutrál a pak nastartoval. Mašina zahřměla a já měl pocit, že se na mě dívá celá ta večerní Praha, i když zrovna nikdo nešel. A když jsem tam dal jedničku, sladce se se mnou zatočil svět.

Pan Fořtík se za mnou naklonil a šeptal mi: „Jen, Hrabal, klid... přidejte plyn, teď se otočte, jestli něco nejede za námi... ukažte rukou, že se zapojujete do proudu... a pouštět spojku... tak, a teď zahnete doleva. A dejte si tam dvojku! A hned přibrzdíme, rozhlédneme se, je tady trojúhelník, a pojedeme doprava. Kaprovou. Ukažte rukou... víc, víc! Pořádně, takhle to vypadá, jako když se drbete na koleně nebo že vám spadl podvazek... ztratili jsme rychlost, jen si tam dejte jedničku a hned dvojku, trojku... jen v'uknout podrážkou... a kolem Nový radnice na Rynek, ukážeme rukou, že zahnete k orloji, a hned dáváme bacha, jestli se něco nepřižene z Pařížské... tak. A na koleje vjíždíme pevněji, kór po dešti... to jsme hned na dlažbě... a zahnete náměstím doleva. Pozor! Nic nejede v protisměru, ani kolejový vozidlo za námi... a teď zahnete do Dlouhý třídy... Ale jestlipak jste se taky s panem otcem někdy vymázli?“

„Na laurince ne... až pak na bavoráčku sedmpade... Na laurince se vymazal otec sám... matka na dlouhý štreky už neměla nervy, tak jsme si tam dojeli vlakem a otec že za námi dojede na motorce. Ale nedojel nikdy. Tak jsme čekali v Brně, ale otec přijel vlakem s rukou na kšandě a se zavázanou hlavou, ale ne zvadlej... smál se! Že někde za Bítovem vletěl do kostela, do sakristie...“

„Oho! A do sakristie? To ani já ne! Ani se mi o tom nezdálo. Ale teď dobře, hodil jste tam pro strejčka jedničku. A zahnete doprava... po Revoluční je volno, tak přidat, přidat! Na křižovatce je lepší mít mašinu pod párou... je to trapný, když vám to chcípne. Tedy má poklona panu otci, má uctívá poklona... a jezdil dál?“

„Ano, pane Fořtík, a jezdil dál, ale tím nebezpečněji, pořád ten stíhací závod. Jindy jsme zase jeli napřed do Skutče vlakem a otec že za námi dojede s nějakým strojníkem. Ale zase přijeli bez motorky, vlakem, a zase samý flastr. To vlítli do kravského potahu. A když přijeli, liboval si táta a smál se: ‚Však uvidíte, já jednou dojedu!‘ “

„Dejte si tam, Hrabal, jedničku... a teď uhneme doprava a teď mlčet... u Reprezentáku je to všelijaký. Taky si pamatujte, že motocykl, to je mýtus, čím víc vás dofláká, tím víc k tomu lnete, rozumíte... pravej mužskej... Ostatně to poznáte sám, co to je, až budete ležet někde v noci s přeraženou nohou v příkopě... k tý elektrice ne tak blízko! Nějakej pitomec z ní vyskočí... a co říká předpis? Jakže máte jet?“

„Na bezpečnou vzdálenost a abych mohl kdykoliv zastavit.“

„No tak, Hrabal, proč to po Příkopech tak perete? Zahoukejte! Tady v těch místech jsem se vyváběl s žákem, zrovna tak jako vy mi zajel na koleje a zlomil si klíční kost. Proto, Hrabal,

pořád koukat, ne co zrovna hrozí, ale koukat i na to, co by mohlo hrozit! Pořád sledovat lidi... s lidma to je - blik!... a už je to. Ovšem musíte mít štěstí, bez štěstí je riskantní si po Praze i vyjít. A teď zahnete nahoru na Václavák... světla signálů už nesvítějí... dejte si tam jedničku... ano, je volno a jedeme nahoru středním pruhem! Tak pan otec si užil s Laurinkou, měli byste mu ji dát jednou na hrob jako pomník... teď nehovořte, teď ne, teď je křižovatka Vodičkovy ulice... Tak už ji máme za sebou... no?“

„Ale vzpomněl jsem si, jak jsme jednou jeli do Lázní Poděbrad. To si otec koupil dlouhý plášť, bylo léto a celá rodina naseknutá, my s bráchou mariňácký šatičky, ale za Kovanicema, jak otci ten krásný plášť vlál, tak se mu dostal do zadního kolečka...“

„Sekundárního, Hrabal, se říká.“

„Tak... a to sekundární kolečko si začalo namotávat ten plášť do zubů a teď to otce táhlo ke mně, pořád se ještě snažil dosáhnout rukou na páčku plynu, ale pořád ho to stahovalo na záda a ty jeho ruce pořád chňapaly do prázdna. Já už jsem taky začal padat na záda...“

„To je, Hrabal, výborný, nezapomeňte řeč, ale zahnete doprava. A neseďte na tom tak křečovitě! Já vás srovnám... tak ... a teď zahnete do Ječné. Nu, povídejte dál.“

„Tak jsme přeletěli příkop a vjeli do žita. To bylo to trápení, že tenkrát byly látky tak pevný, dneska by se utrhly...“

„Ne, Hrabal, teď ne, ta křižovatka u Ignáce je všelijaká. Nalevo je nemocnice, to tady pořád křižují sanitky. Tak rači si tam dejte dvojku a pamatujte si, až budete jezdit sám, že vnitřní Prahou se nejlíp jezdí pořád na trojku... tady jsou dvě pumpy na benzín a u techniky pozor... a pojedeme dolů k Vltavě!“

„Tak otec ležel na mně a pořád jsme jezdili dokolečka v žitě, až po krky v žitě...“

„Ne, Hrabal, teď ne... na to musíte mít cit... teď pojedeme podle Národního divadla a pořád dolů přes Křižovnický náměstí a pak zahnete k nám. Jen pusťte ty vojáky... to je stojedenáctka podle zvuku... Co jsem říkal: Je to stojedenáctka a přidat plyn! Z křižovatky se musí vystřelit! Tak...“

„A tak jsme jezdili žitem, otec řídil laurinku botou, jen nám koukaly hlavy, nám mužským, protože matce bylo hej! Ta omdlela. Až pak brácha zkoušel jednu páčku po druhý, víte, co jich tam tenkrát bylo, a otec křičel. ‚To není vona! Ta taky ne!‘ Až brácha vzal za tu pravou a pomalu jsme zastavili uprostřed žitného pole. Ale pak jsme tátu nemohli dostat z kola, z těch zoubků... ještě že šli lidi na pole a tak otce odřízli kosou. Otec si potom ze zbytku toho pláště dal ušít jen takovou bundičku...“

„Tady na Křižovnickým pozor! A víte co? Ještě to vezmeme k právnický fakultě, pak doprava Pařížskou, ale tady pozor na koleje! A pak jste si koupili toho bavora?“

„Ano. BMW. To tedy bylo žihadlo! Tenkrát byl zase v módě Tazio Nuvolari. To jsem si sedl za tátu v Nymburce a za pětadvacet minut jsem spadl u akcízu v Hloubětíně, kde jsme zastavili. To celou jízdu už nebylo vidět vůbec nic... jelo se jen v takovém mraku, z kterého sem tam zakřičel táta: ‚Nuvolari!‘ Mám si tam teďka dát jedničku?“

„A na co? Most je uzavřen. Ale to si to ten bavoráček pěkně šustil... ovšem! Kde jste si s ním poprvé lehli?“

„Mezi Mochovem a Nehvizdami. To jsme si koupili sajdkáru, otec už minul koně, napálil tam zase plyn, ale chytli jsme za zákolník vozu a otočili se kolem osy. Já jsem vletěl na hrušku a tam jsem si zlomil klíční kost. Bylo to o prázdninách, hned první den prázdnin... že jsem nepropadl, tak jsme jeli do Prahy, aby mi za krásné vysvědčení koupili klobouk... Otec přeletěl říditka a vrazil si brejle do obočí, brácha vypadl z vozejků a nic se mu nestalo... ale otec se nám chtěl na silnici střítet, jak mu tekla krev, tak neviděl. Křičel: ‚Já jsem slepej!‘ Tak jsme se na něj věšeli...ať nás zastřelí taky... ještě že tam byli lidi. Naložili mě a v Sadecký mi doktor dal škrobovej obvaz. Kam teď? Do Sanytrov?“

„Do Sanytrov... A co pan otec?“

„To jsem seděl v zájezdní hospodě a kdo jinej nezahnul ze silnice než táta a brácha, a utržené blatník na sajdkáře. Otec se smál pod zavázanou hlavou a křičel: ‚To byla šupa, co?‘“

„Tady, Hrabal, vopatrně. U Klementina mi žák přidal plyn... bylo zrovna takhle navlhlo a už jsem nemohl nic dělat než si lehnout taky. Dobře jste teďka ukázal a zahrneme to k nám... Ještě jedte, dejte si tam jedničku... a otočíme se! Nedávat nohu na zem, že vás do ní kopnu! Zavřít plyn... dejte tam neutrál a vypněte spínací skříňku. Škoda, že jsme dneska spolu jeli naposled. Ale co tomu říkála máti?“

„Ta zrovna šla krmit slepice, když jsme vjížděli do vrat. Takový škrobový bratrstvo s utrženým blatníkem. Matka stála a držela mísu se zrním a otec se na ni smál a volal: ‚Maryško, to bylo něco, to byla krása!‘ A matka šla k zemi... načisto groggy. Mísa se zrním se rozsypala a slepice zobaly.“

„Tak já si zapálím a řeknu vám, že váš pan otec byl bard, kterej měl svůj velikej život. No, dejte mi legitimaci, já vám to tam napíšu.“

Psal.

„Víte, že jste mě dneska panem otcem potěšil?“ řekl a podal mi legitimaci. Pak šlápl na péráka. „Už je chladno... co? A uctivé pozdravení panu otcí!“

„Vyřídím.“

A pan Fořtík se dotkl čela a otevřel plyn. Využil smyku na vlhké dlažbě, otočil mašinu skoro na místě o sto osmdesát stupňů a řinčel si to někam k Vltavě.

HRABAL, Bohumil. *Perlička na dně*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1963. Večerní kurs. s. 9 - 17.

SOUKAL, Josef. *Čítanka 9: literární výchova pro 9. ročník základní školy a pro odpovídající ročník víceletých gymnázií*. 1. vyd. Praha: SPN, 1996, Bohumil Hrabal: Večerní kurs. s. 37 - 44. ISBN 808593728X.

roztrapovat – zde nastartovat rychlým roztlačením

viskozita – vazkost

Targa Florio – proslulý mezinárodní automobilový závod na Sicílii, pořádaný od r. 1906

akademicky – zde teoreticky

štreka – trať, dráha, cesta

sakristie – místnost v kostele, kde se uchovávají bohoslužebné předměty

flastr – náplast

mariňácký – námořnický (modro-bíle pruhovaný)

Tazio Nuvolari – slavný italský závodník (1892 – 1954)

akcíz – místo, kde se platila daň za dovoz potravin do velkých měst

bard – keltský lidový vypravěč; básník jako mluvčí kolektivu (lidu)

- 1) Do jakého funkčního stylu povídka patří?
- 2) Který funkční styl připomíná a proč?
- 3) Jakým jazykem je psána?
- 4) Jak se nazývá druh nespisovného jazyka týkající se nějakého oboru?
- 5) Ve kterém městě se příběh odehrává?
- 6) V jaké situaci?
- 7) Jaké postavy v něm vystupují?
- 8) Jak nazýváme vyprávění, ve kterém mluví vypravěč v první osobě?
- 9) Jak nazýváme knihy, kde mluví autor o sobě?

- 10) V kterém dalším Hrabalově díle se setkáváme s Francinem?
- 11) Proč se kniha jmenuje Perlička na dně? (viz úvod ke knize; čítanka str. 44)
- 12) Jak si vypravěčův otec představuje nebe?
- 13) Jak vypravěč trávil víkendy?
- 14) Jak to snášela maminka?
- 15) Kdy podle instruktora řidič skutečně umí řídit?

Řešení:

- 1) Do uměleckého.
- 2) Prostě sdělovací – zaznamenává prostý hovor (napodobuje prostý hovor).
- 3) Nespisovným
- 4) Slang
- 5) Praha
- 6) Jízdy na motocyklu v autoškole
- 7) Mladý řidič na motocyklu, vypravěč Hrabal, instruktor autoškoly
- 8) Ich-forma
- 9) Autobiografické
- 10) např. Postřižiny
- 11) Autor píše o lidech, kteří mají ryzí srdce (mají na jeho dně perlu), ač na to nevypadají.
- 12) Nebe si představuje jako planinu plnou aut a vraků, v nebeské bráně dostane náradí a do věčnosti se bude hrabat v motorech.
- 13) Jezdil s otcem, matkou a bratrem motocyklem na nepodařené výlety.
- 14) Špatně, polykala prášky, omdlívala, nadávala.
- 15) Až jednou pojede na plný kapky, pořádně to vyválí a zůstane na světě.